

RAQAMLI DISKURSNING SHAKLLANISH TARIXI VA ZAMONAVIY O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI

Axmedova Marjona Nuriddinovna

ToshDO'TAU 1-bosqich doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20636598>

Annotatsiya: Mazkur tezisda raqamli diskurs tushunchasining shakllanish tarixi, uning jahon tilshunosligida o'rganilishi hamda zamonaviy o'zbek tilidagi rivojlanish tendensiyalari yoritiladi. Shuningdek, internet texnologiyalarining ommalashuvi natijasida yuzaga kelgan yangi kommunikativ muhit, undagi til birliklarining qo'llanishi va ularning lingvistik ahamiyati tahlil qilinadi. Raqamli muloqotning til taraqqiyotiga ko'rsatayotgan ta'siri va uning ilmiy tadqiqotlar uchun dolzarbligi asoslab beriladi.

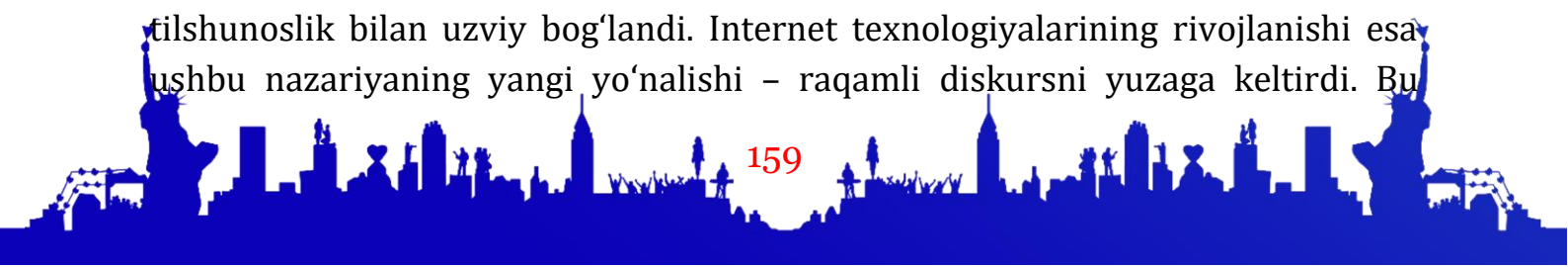
Kalit so'zlar: raqamli diskurs, internet kommunikatsiyasi, o'zbek tili, lingvistika, pragmatika, internet diskursi, ijtimoiy tarmoqlar, raqamli kommunikatsiya, til taraqqiyoti.

Abstract: This thesis explores the history of the formation of the concept of digital discourse, its study in world linguistics, and its contemporary development trends in the Uzbek language. It also analyzes the new communicative environment that has emerged as a result of the widespread use of Internet technologies, the use of linguistic units within this environment, and their linguistic significance. Furthermore, the study substantiates the impact of digital communication on language development and highlights its relevance as an important subject of scientific research.

Keywords: digital discourse, Internet communication, Uzbek language, linguistics, pragmatics, Internet discourse, social media, digital communication, language development.

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab axborot texnologiyalarining rivojlanishi insoniyat hayotining barcha jabhalariga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, internetning keng ommalashuvi natijasida muloqot qilishning yangi shakllari paydo bo'ldi. Elektron pochta, forumlar, bloglar va keyinchalik ijtimoiy tarmoqlar hamda messenjerlarning rivojlanishi insonlar o'rtasidagi axborot almashinuvi jarayonini tezlashtirdi. Shu bilan birga, til birliklaridan foydalanish usullari ham yangicha ko'rinish kasb etdi. Tilshunoslik fanida ushbu hodisalar "raqamli diskurs" yoki "internet diskursi" tushunchalari orqali izohlanadi.

Diskurs nazariyasining shakllanishi XX asrning 60-70-yillarida faol rivojlana boshlagan bo'lib, keyinchalik pragmatika, sotsiolingvistika va kommunikativ tilshunoslik bilan uzviy bog'landi. Internet texnologiyalarining rivojlanishi esa ushbu nazariyaning yangi yo'nalishi - raqamli diskursni yuzaga keltirdi. Bu

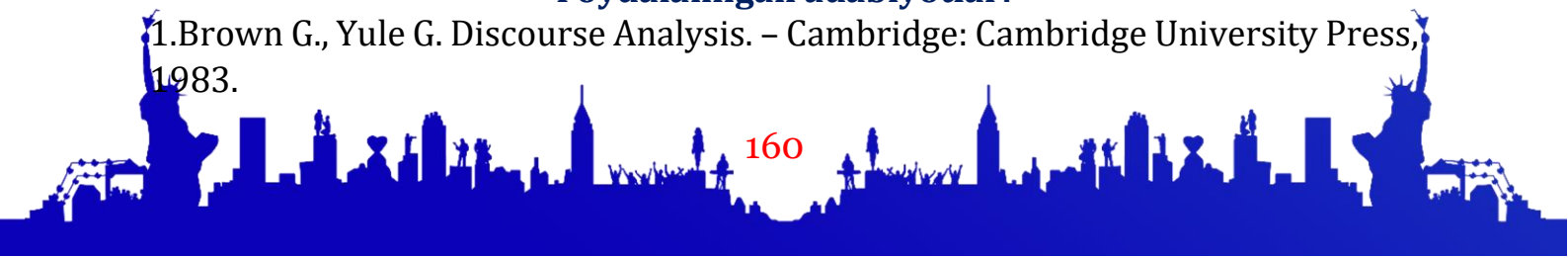
yo'nalishda tadqiqotchilar virtual muloqotning til xususiyatlari, matn tuzilishi, kommunikativ strategiyalar va foydalanuvchilarning nutqiy xatti-harakatlarini o'rganishga alohida e'tibor qaratdilar. Raqamli diskursning asosiy xususiyatlaridan biri uning tezkorligi va interaktivligidir. An'anaviy yozma nutqdan farqli ravishda internet muloqoti qisqa, ixcham va hissiy jihatdan boy ifoda vositalariga tayanadi. Emoji, stiker, GIF tasvirlari, qisqartmalar va ingliz tilidan kirib kelayotgan yangi birliklar virtual muloqotning ajralmas qismiga aylangan. Bunday vositalar nafaqat axborot uzatish, balki suhbatdoshning hissiy holatini ifodalash, kinoya yoki hazilni yetkazish kabi pragmatik vazifalarni ham bajaradi.

O'zbek tilida raqamli diskursning rivojlanishi internet foydalanuvchilari sonining ortishi bilan chambarchas bog'liq. Telegram, Instagram, Facebook va boshqa platformalarda muloqot qilayotgan foydalanuvchilar o'z nutqida adabiy til me'yorlari bilan bir qatorda so'zlashuv uslubiga xos birliklardan ham keng foydalanmoqda. Ayrim hollarda lotin va kirill yozuvlarining aralash qo'llanishi, inglizcha so'zlarning o'zbekcha talaffuz yoki yozuv shaklida ishlatilishi kuzatiladi. Bu jarayon tilning dinamik rivojlanayotganligini ko'rsatadi. Shuningdek, raqamli muloqot til iqtisodiyoti tamoyiliga asoslanadi. Foydalanuvchilar vaqtni tejash maqsadida so'z va iboralarni qisqartiradilar, ayrim grammatik elementlarni tushirib qoldiradilar yoki belgilar orqali ma'no ifodalaydilar. Masalan, emoji yoki oddiy belgilar ba'zan butun bir gapning mazmunini bera oladi. Shu sababli zamonaviy tilshunoslikda bunday vositalarning semantik va pragmatik xususiyatlarini o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda raqamli diskurs nafaqat tilshunoslik, balki kommunikatsiya, psixologiya, sotsiologiya va madaniyatshunoslik fanlari uchun ham muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi. Chunki virtual muloqot jamiyatning madaniy va ijtimoiy hayotidagi o'zgarishlarni aks ettiradi hamda yangi nutq me'yorlarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli diskurs zamonaviy til taraqqiyotining muhim ko'rinishlaridan biridir. Uning shakllanish tarixi internet texnologiyalarining rivojlanishi bilan bog'liq bo'lsa, bugungi kunda u tilning leksik, stilistik va pragmatik imkoniyatlarini kengaytirayotgan yangi kommunikativ makon sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bois o'zbek tilida raqamli diskursni chuqur o'rganish va uning lingvistik xususiyatlarini ilmiy asosda tadqiq etish dolzarb vazifalardan biri sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

2. Crystal D. Language and the Internet. 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
3. van Dijk T. A. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
4. Levinson S. C. Pragmatics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
5. Fairclough N. Discourse and Social Change. – Cambridge: Polity Press, 1992.
6. Gee J. P. An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method. – London: Routledge, 2014.
7. Herring S. C. Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives. – Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1996.
8. Crystal D. A Little Book of Language. – New Haven: Yale University Press, 2010.
9. Yule G. The Study of Language. 6th ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
10. Mey J. L. Pragmatics: An Introduction. 2nd ed. – Oxford: Blackwell Publishing, 2001.
11. Mahmudov N. Til va nutq madaniyati. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
12. Nurmonov A. O‘zbek tilshunosligi tarixi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2002.
13. Abduazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2010.
14. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2002.
15. Sayfullayeva R., Mengliyev B. va boshqalar. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: Fan, 2009.
16. Mengliyev B. Hozirgi o‘zbek tili. Nazariy asoslar. – Toshkent, 2018.
17. Safarov Sh. Pragmalingvistika. – Toshkent: Akademi-nashr, 2008.
18. O‘zbek tilshunosligiga oid zamonaviy ilmiy maqolalar va konferensiya materiallari.
19. Internet kommunikatsiyasi va raqamli diskurs masalalariga bag‘ishlangan xalqaro ilmiy jurnallar materiallari.
20. Zamonaviy raqamli kommunikatsiya va mediatilshunoslik bo‘yicha ilmiy monografiyalar va elektron manbalar.

